

Kuidas edu sai õnnetuseks ja tõi kaasa 16 aastat õudusi

Primadonna Gerda Murre oli imekaunis, säravalt andekas ja teda saatis publiku tormiline menu. Kuid see tõi naisele aplausi ja imetluse kõrval ka otsatult tragöödiat. Oma parimad loomeaastad pidi ta veetma Siberi vanglas. Mis sai aga Gerdast siis, kui teised teda ammuilma surnuks pidasid?

Gerda Murre oli 1930. aastate lõpus Estonia üks säravamaid lauljaid. Ta oli oma karjääri tipus, kui 1940. aasta vana-aastaõhtul tema loometee jõhkralt katkestati ja saatus purustati. Oma parimad loomeaastad pidi naine veetma Siberi vanglas. Kuid legendaarseks muutis laulja see uskumatu comeback, mis sai talle osaks 1957. aastal, kui Gerda Murre naasis Estonia lavale ja säras seal, nagu poleks olnudki vahepealseid hullumeelseid aastaid, kui teda juba surnukski oli peetud.

Saatuslik 31. detsember

31. detsembril 1940. aastal valmistuti ära saatma esimest punast aastat ENSVs. Estonias pidi etenduma sel õhtul Straussi «Nahkhiir», mille triumfaalne esietendus koos Gerda Murre, Milvi Laidi ja Aarne Viisimaaga oli toimunud juba oktoobri algul. Õhtu hakkas lähenema, kõik oli etenduseks valmis, publik saali kogunemas. Kuid lava taga valitses paanika: lavastuse peaosaline, Rosalindet kehastav 27-aastane operetiprimadonna Gerda Murre puudus. Telefonile ei vastanud, keegi ei teadnud, kas ta on haigestunud või on sündinud veel midagi halvemat. Kadusid ju tol ajal inimesed salapäraselt teadmatusse ja see hirmus võimalus rippus kõigi pea kohal. Kuid miks oleks pidanud midagi nii hirmsat juhtuma ühe lihtsa operetilauljannaga?

«Nahkhiir», Estonia, 1940, osades: Rosalinde – Gerda Murre; ETMM _ 4868 Fk 5861/kl, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum

muis.ee

Kui etenduse algus oli hilinenud juba üle poole tunni, otsustas lavastaja Agu Lüüdik saata näitlejad Teet Koppeli, Priit Hallapi ning Heinz Riivaldi asja uurima. Kohale jõudes leidsid mehed Gerda Murre kodumaja aknad valgustatud, kuid koputamise ja

naine.postimees.ee

Estonia teater
Teater

uksele peale keegi ei reageerinud. Seest oli kosta vaid ebamäärast kobinat. Meestel tekkis kahtlus, kas pole viimaks tegu korterisse murdnud varastega.

Joosti tänavale akna juurde ja upitati end õhuaknast sisse piiluma. Õieti polnud küll näha, mis seal toimus, kuid selge oli, et mingid mehed seal tegutsesid. Välgukiirusel tormasid Teet ja Heinz koridori uksest sisse, varastele vastu, jättes Priidu akna alla valvama. Kuid vargad ei mõelnudki põgenemisele, trügisid sõpradele julgelt vastu, väänasid käed selja taha ja lükkasid Teedu ning Heinzi tuppa. Nad olid otse NKVD meestele sülle jooksnud. Ilmsüütutel meestel seoti käed selja taha, nad lükati autosse ja sõit läks kurikuulsa Pagari tänava poole.

Šokist toibunud Priit Hallap pöördus Estoniasse tagasi kurva sõnumiga. Saalitäiele rahvale teatati, et etendus jääb tehnilistel põhjustel ära.

Teet Koppelil ja Heinz Riivaldil aga algas uus aasta valust kõveras kongi pörandal vireldes. Alles nädalate pärast õnnestus teatril siiski nad kuidagi «välja rääkida», aga nende uhketel frakkidel polnud küll mingit fassongi alles jäänud.

Tragöödia oli alanud juba päev varem

Legendaarne prokurör Heino Tõnismägi on hiljem uurinud tolle saatusliku aastavahetuse kulgu ja püüdnud taastada tõenäolisi sündmusi. Tema sõnutsi oli Gerda Murre arreteeritud juba 30. detsembril kui võimuvastase pörandaaluse organisatsiooni juhttegelase elukaaslane. Samas on paljud kaasaegsed tunnistanud, et Gerda Murre vahistati siiski alles 31. detsembril.

NKVD huviorbiiti oli Murre sattunud juba varem, nagu tõendas ka Teet Koppel, kes hiljem on väitnud, et just tema kaudu hoiatas Gerda Murre oma kolleege, et nad tema juuresolekul mitte midagi ohtlikku ei kõneleks, sest teda olevat värvatud «koputajaks». Nii ei lugenudki julgeolek naise ettekannetest midagi olulist välja, kuid see ei päästnud – oli teisi, kes oma ettekandeid «korralikult» esitasid.

Peamiseks süüks sai noorele naisele aga see, et tema värske kihlatu oli legendaarse Viljandi linnapea poeg Ülo Maramaa. Noormees oli omandanud kõrgema juriidilise hariduse ja

tegutses vabariigi lõpul ajakirjanikuna väljaandes Uus Eesti. Pärast riigipööret kaotas mees töökoha. 1940. aasta riigikogu valimistel püüdis ta kandideerida, kuid teatavasti elimineeriti kõik vastaskandidaadid.

Ülo Maramaa

Fotis

Siis katsus Ülo Maramaa organiseerida põrandaalust vastupanu, koondades enda ümber patriootlikult mõtlemaid aatekaaslasi. Rühmitus nimetanud end isekeskis Päästekomiteeks. Algul oli neil ka mõningast edu. Väidetavalt olnud just Ülo organisatsiooni liikmed need, kes olevat toimetanud rahvuslipukesed Eesti-Läti jalgpalli maavõistlustele, mis teatavasti kippus kontrolli alt väljuma ja põhjustas uutele võimumeestele suurt peavalu. Neil õnnestus luua kontakt ka Saksa suursaatkonnaga ning saada ühendus Soomega, aga siis algasid laialdased vahistamised ja üksteise järel tuli varjuda. Ülo peitis end mõnda aega Gerda Murre korteris kapi taga, kuid peagi muutus see liiga ohtlikuks. NKVD leidis mehe üles 30. detsembril ja siis ootasid ka Ülot ees Pagari tänava kongid nii nagu pea kõiki tema kahtekümnet organisatsiooni liiget.

Ülot peksti rängalt, topiti naeltega kasti ja lasti elekter sisse. Piinajad teadsid, kuidas inimese tahet murda ja temast vajalik välja pigistada, nii et ta ladusalt kõik nimed üles loeb. Ka elukaaslase Gerda Murre nime. Pool aastat hiljem lasti Ülo Maramaa Tallinna vanglas «tänutäheks» maha koos kolmeteistkümne kaasvõitlejaga.

Gerda Murre kannatused Pagari tänava keldris polnud väiksemad, sellele vaatamata et ta oli viimaseid kuid lapseootel. Esimene ülekuulamine kestis poolteist päeva. Pärast seda visati veriseks pekstud näoga naine kongi. Esimene küsimus oli Gerdal: «Kas mu nina on veel paigas?» Kaaskannatajad pesid ta näo puhtaks ja aitasid narile pikali. Kui hommikul toodi sööki, ei saanud Gerda süüa, sest tal olid hambad välja pekstud. Kõige enam aga ajas nutma see, et naine kartis – uurija on nüüd lapse surnuks peksnud. Olevat lõõnud jalaga, näpistanud ja nahka keeranud, nii et kõik kohad olid siniseid plekke täis.

Ülekuulamisel 17. novembril 1956. aastal kirjeldas Gerda Murre

oma arreteerimisele järgnenud sündmusi nii: «Ma kategooriliselt kinnitan, et uurimise ajal mind süstemaatiliselt peksti ja mõnitati. Peksid mind paljud, kes tulid selleks spetsiaalselt ülekuulamise juurde. Ülekuulamiselt tassiti mind kambrisse, vahel teadvusetult. Pean ütleva, et kohe esimesel ülekuulamisel peksti mind läbi metallist joonlauaga. Üle kuulati ja dokumendid vormistati vene keeles, ilma tõlgita, mina aga vene keelt siis ei osanud.»

Rasedus päästis naise mahalaskmisest, kuid Tallinna tribunali otsusega määrati Gerda Murrele 25 aastat vabadusekaotust Siberi vangilaagris. Oli õnn, et arreteerimisel oli ta taibanud selga panna kasuka. See ta elu külmal maal päästis.

Säravalt alanud näitlejakarjäär Narva [teatris](#)

Ometi oli kõik alanud kunagi nii kenasti. Neiupõlvenimega Gertrud Valentin sündis 4. juulil 1913. aastal Narvas raudteetöölise Alfred Valentini ja tema naise Rosalie perekonnas. Tal oli üks vanem ja teine noorem vend, keda Gerda väga hoidis.

Lapsepõlveaastad möödusid suures osas Kohtla-Järvel, kus isa oli töökoha saanud põlevkivikaevanduse ametnikuna. Seal lõpetas Gerda algkooli. Tütarlapse unistuseks oli omandada kodumajandusõpetaja kutse, seetõttu siirdus ta pärast seda Tallinna naiskutsekooli. «Olla kord hea perenaine, paremat ma ei unistanud,» tunnistas Gerda Murre hiljem ühes intervjuus. Lava vastu polnud ujedal ja tagasihoidlikul tütarlapsel mingit huvi. Isegi Tallinnas, kus ometi oli nii palju võimalusi [teatris](#) käia ja kus koolilastele isegi Estoniasse priipääsmeid jagati, eelistas Gerda need piletid enamasti sõbrannadele kinkida. Tõsi, üks kord sunniti küll tütart ka kooliajal lavalaudadele astuma. [Kooliteater](#) vajab «Säärase mulgi» etendusel just üht sellist vaga ja tagasihoidlikku tegelaskuju.

Kuid siis astus vahele juhus. 1931. aasta suvel leidis Gerda tööotsa Punase Risti laste suvekoloonias kasvatajana ülipopulaarses Narva-Jõesuu kuurordis. Nooruke kasvataja, kes Narva-Jõesuu laste suvekoloonias alati laulude ja tantsude algatajaks oli, kutsuti kuurordipubliku lõbustamiseks kaasa lööma isetegevuslikus kontsertetenduses «Armastus noortele». Vaatajate hulgas juhtusid olema vennad Franz ja Hugo

Malmsten. Vilunud kõrvad tabasid kauni lauluhääle ja nad läksid tüdrukule auku pähe rääkima: tule teatrisse õnne proovima. See ajas Gerda lausa naerma – ta oli seni elus näinud vaid ühte operetti ja üht ooperit. Mis näitleja tema ka oleks!

Viktooria – Gerda Murre. ÁbrahÁmi «Viktooria ja ta husaar».
(Narva Teater, 1934)

etbl.teatriliit.ee

Kuid oma tagasihoidlikkuses ei julgenud ta ka keelduda, kui vennad Malmstenid korraldasid ettelaulmise Eduard Lembergile karskusseltsi Kalju saalis. Esinemine rahaldas Narva teatri juhti niivõrd, et ta tegi kohe ettepaneku oma trupiga liitumiseks. Näitejuht pakkus heldelt 50-kroonist kuupalka, kuid teatri asjaajaja Viktor Galinsky sõdis südilt vastu ja nii jäigi lõpuks palganumbriks ainult 40 krooni.

Esimeseks tuleprooviks Narva Valvajas sai Gerda Valentinile osa operetis «Naistele meeldib see». Hüppeks primadonna ossa kujunes aga operett «Õnnelikku reisi», kus subretina Moonika Brinki rollis Gerda jättis sädeleva mänguga varju isegi tolleaegse primadonna, kes varsti pärast seda lahkuski Narvast, jättes Gerdale koha vabaks.

Väike teater ei vajanud muidugi ainult primadonnasid. Tuli kaasa lüüa ka sõnalavastustes, mis polnud lavalise kogemusega neiuks sugugi kerge. Vähevõimaldavais Narva oludes polnud häid tingimusi enesearenduseks ega edasiõppimiseks. Kuid oma sünnipärase andekuse, püüdlikkuse, kõike tõsiselt võtva läbitöötamis- ja sisseelamisoskuse tõttu tulid peagi edusammud. Hääl oli samuti täiesti koolitamata. Alles järgmisel suvel õnnestus Gerdal hakata laulutunde võtma ühelt Tallinna lauluõpetajalt, kes sel ajal suvitas Narva-Jõesuus. Kuid sedagi oli kasinalt – kõigest 18 tundi – ja siis tuli jälle aasta läbi esineda täiesti ilma nõuandjata. Alles hiljem sai ta enam-vähem põhjaliku kooli lauluõpetaja A. Triigilt ja J. Rosenilt.

1934. aastal pandi Narva vanalinna romantilises korteris leivad ühte kappi Viktor Galinskyga. Mees oli lõpetanud Narva gümnaasiumi ja töötas Narva haigekassas. Ühtlasi oli ta Võitleja asjaajaja ja näitleja. Gerda sai hakata pesa punuma. Tema väike mugav kodu paistis silma käsitöörohke ja mugava soojusega.

Viktor Galinsky

Fotis

Publiku poolt armastatud operetitäht Estonias

Kui 1937. aasta märtsis etendus Estonias operett «Džaina», kus külalisena esines ka Gerda Murre, oli teatri kunstiline juhtkond temast võlutud. Agu Lüüdik otsustas naise kutsuda Estonia ridadesse, kuna Milvi Laid oli siirdunud just pikemaks ajaks välismaale tervisepuhkusele. Nii sai sama aasta sügisel Gerdast Estonia kutseline näitleja. Nime all Gerda Murre, sest juba aasta tagasi olid Galinskyd oma nime eestistanud. Ka abikaasa kolis Tallinna, leides algul väikest rakendust teatriski, kuid siirdus varsti ametnikutööle.

Jadja – Gerda Murre. Beerli «Poola pulmad». (Estonia, 1938)

entsyklopeedia.ee

Gerda oli küll lootnud, et saab suuremaid osasid sõnalavastuses, sest tema süda kuulus draamale, kuid naise pärisosaks said siiski operetid. Agu Lüüdik hindas Gerda Murre dramaatilist häält, eksootilist ilu ja lõunamaist temperamenti selleks liialt, et teda vaid draamalavale loovutada. Operetilaval Gerda säras, vallutas vaatajate südameid ja löikas loorbereid.

Muidugi tähendas see oma hääle edasist koolitamist. Selleks olid Tallinnas ka paremad võimalused – Varvara Malama ja Armanda degli Abbati juures. Viimaks oli Gerda sopran nii kauniks muutunud, et see põhjustas lausa väikese dramaatilise kokkupõrke Estonia dirigendi Raimund Kulliga. Nimelt arvas viimane, et Gerdal on ooperihääl ja sellist häält oleks kahju ainult operetile raisata. Kolm kuud keeldus Raimund Kull näitlejatariga rääkimast, kuigi ise «Marizat» dirigeeris. Lõpuks lepitas Liina Reiman neid omavahel. Tulemuseks oli omalaadne kompromiss: Gerda Murre laulis kaht ooperirolli: Neddat «Pajatsitest» ja Giuliettat «Hoffmanni lugudest».

Giulietta – Gerda Murre Offenbachi ooperis «Hoffmanni lood»,
ERM Fk 3078:933, Eesti Rahva Muuseum

muis.ee

Operetilaval aga sai Gerdast võrdväärne primadonna Milvi Laidile, Els Vaarmannile ja teistele. Helilooja Priit Ardna kirjutas koguni Gerda Murre jaoks algupärase opereti «Tatra tüdruk». Opereti peaosast sai omapärane kolmikroll, kus näitlejal oli võimalik näidata oma mitmekülgset, tantsu, laulu ja lavakõne võrdselt hiilgavat valitsemist.

«Tööd tegime me palju,» on primadonna öelnud. «Üks õige teatriarmastus ei küsi ajast ega rahast, suurest aust ega paberitest taskus. Siis ei muutu näitlejatöö ametiks, käsitööks, vaid on ikka sinus eneses. Minule kui uustulnukale oli abiks ka Milvi Laid, kellega me varsti headeks sõpradeks saime. Partneriks oli Harri Kaasik. Õppisin palju säravatelt lavakunstnikelt, nagu Paul Pinna, Liina Reiman, Marje Parikas, Mare Leet jt.» Parimaks sõbraks sai Gerdale Estonias siiski Reet Aarma.

Ent eraelu pöördus pealinnas keeruliseks. Mehe kaugenemine teatrist jättis ta eemale ka naise maailmast. Nii juhtuski, et 30. juunil 1939 võis Rahvalehest lugeda: «Neljapäeval oli Rakvere ringkonnakohtus arutlusel Estonia primadonna Gerda Murre lahutusprotsess. Lahutus toimus vabal kokkuleppel. Kuna nii Gerda Murre kui ka tema mees Viktor Murre (Galinsky) olid kohtule esitanud ühise lahutuspalve.»

Edasine elusaatus liitis Gerda kokku Ülo Maramaaga, mis viiski traagilise saatuseni.

16 aastat õudusi

1941. aastal viis rong Estonia primadonna pikale teekonnale külmale maale. Vagunis, kesk räpasust ja puudust, sündis Gerdal laps. Mis beebile nimeks pandi või mis temast edasi sai, jäi emale alatiseks teadmata. Laps võeti emalt kohe ära ja on tõenäoline, et anti kusagile lastekodusse, kui ta üldse ellu jäi. Kuigi Gerda hiljem palus jumalakeeli leida üles rongis sündinud laps, ei saanud keegi teda aidata. Ta oli kaotanud oma kihlatu, kodu, armastatud teatri, vabaduse ja nüüd ka kõige kallima. Oma saatuse ees abitu ja jõuetu, tuli tal aga jätkata teekonda tundmatusse.

Kuid see polnud veel kõik. Kui Gerda vangilaagrisse jõudis, tuli tal silmitsi seista tõsiasjaga, et nõukogude segases asjaajamises

oli tema toimikust kaduma läinud kohtuotsus. Baikali-tagune sõjaväeringkonna tribunal alustas uurimist uuesti. Õnneks juhtus seal töötama keegi Narvast pärit noormees, kes oskas ka eesti keelt, ja nii jõudis tribunal uuele otsusele: 15 aastat vangilaagrit. Gerda saadeti Irkutski vangilaagrisse. 1948. aastal ilmus Tallinnas tehtud kohtuotsus lagedale, Irkutski otsus tühistati ja see asendati taas 25-aastase karistusega.

Vangilaagris tuli lavalaudadel säranud operetiprimadonnal rügada tööd metsatöölise ja pesunaisena. Hiljem vabamatesse tingimustesse pääsedes sai ta siiski juhendada ka vangide isetegevust, lavastada operette ja tegutseda lauluõpetajana. Irkutski vangilaagris olnud Frieda Merits on oma mälestustes meenutanud, et Gerdat sai ta Baimi laagris mitu korda näha ja kuulda: «Ta oli n-ö Kuldbrigaadi liige. See brigaad sõitis mööda Siberit ringi, esinedes ühe lühinäidendi, laulude ja tantsudega. Gerda Murre kurtis alati, et ta olevat väga väsinud ja kartis, et ta enam iialgi armsasse Tallinna tagasi ei pääse.»

Pärast Stalini surma hakati vangide kohtuotsuseid läbi vaatama. Ka Gerda süüasi tuli veel kord arutusele. 1955. aastal vabanes Gerda vanglast tingimisi ennetähtaegselt ja määrati asumisele Karagandõsse.

Õnneks näitas saatus ka veidi päikselisemat poolt. Pärast vabanemist juhtus ta kokku asumisel viibiva insener Jüri Rostfeldiga, kellega otsustati oma saatused ühendada. Veel samal 1955. aastal nad abiellusid. Mehest sai Gerda truu ja hoolitsev abikaasa kuni surmani. Jüri õde Inna Rostfeld oli muuseas olnud esimene naine, kes sai Eestis lendurikutse. Nende isa Bernhard Rostfeldt oli 1920. aastatel minister mitmes Eesti valitsuses, 1930. aastatel tõusis ta Pikalaenu Panga direktoriks.

Tõus tuhast

1956. aastal naasid Rostfeldid Tallinna. Võiks arvata, et oma parimad aastad minetanud naisel polnud pärast sääraseid vintsutusi enam teed lavale, kuid õnneks see siiski nii ei läinud. Nagu ime läbi otsustati just siis lavale tuua uuesti «Nahkhiir» ning mittekoosseisulisena kutsuti peaosa laulma Gerda Murre.

Võib vaid ette kujutada, millise vaimustuse ja taaskohtumise ärevusega teatrikülastajad tol 8. jaanuari 1957. aasta õhtul eesriide avanemist ootasid. Ning nende ootus tasus end ära – laval seisis tõeline primadonna, särades oma hõbedaläikelises ballikleidis ja laotades üle kogu saali oma endisaegset sarmi ja sära. Tõsi küll – käed oli Gerda pidanud peitma Ita Everi pikkadesse glasseekinnastesse, sest need oli raskest tööst liig koledaks muutunud, et laval neid paljastada. Saalis aga oli kogu Gerda Murre austajaskond, endised kolleegid, vapustatud publik, kes polnud 17 aastat suutnud uskudagi, et ta üldse veel elus on. Kui naine lavale ilmus, tõusis publik puupüsti täis saalis püsti ja tema naasmist tervitati marulise aplausiga.

«Nahkhiir», Estonia, 1957, ETMM _ 7461 Fk 38955/r, Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum

muis.ee

Vaba Eestlane kirjutas, et täismajale antud etendus lõppes suurte kiiduavaldustega ja näitlejanna külvati üle lillede ja kingitustega: «Lavale ilmudes sai Gerda Murre suurte austus- ja poolehoiuavalduste osaliseks. See oli endastmõistetav austusavaldus eesti kunstnikule, kes vene okupantide tõttu oli pidanud palju kannatama ja taluma palju alandusi. Rasked Siberi-aastad polnud palju jälgi jätnud ta häälele, mis oli endiselt särav ja jõuline.» Gerda ise tunnistas küll hiljem kolleegidele, et endal nõõrisid tal pisarad pidevalt kurku.

Taas võis Estonia publik nautida ka Odette'i «Bajadeeris» ja Lolita osatäitmist Kemény operetis «Kusagil lõunas». Viimane kujunes lausa meistritööks.

Tormiline menu sai õnnetuseks

Kuid paraku oli selline tormiline menu Gerda Murrele õnnetuseks. Küllalt oli [teatris](#) väiksemate võimistega kolleege, kes tundsid end ebaõiglaselt ilmajäetuna ja kõrvaletõugatuna. Pealegi veel kelle poolt – «süüdimõistetud kurjategija». Nii rändaski juba oktoobris 1957 ENSV prokurörile masinakirjas anonüümne kaebekiri, milles seisis: «Käesolevaga pöördume meie, grupp estoonlasi Teie poole palvega vabastada meie [teater](#) Gerda Murrest, kes tekitab siin hirmus palju paksu verd oma riigivastaste juttudega, nagu näiteks: «Küll varsti puuakse

meil kommunistid nagu Ungariski – ikka jalgupidi.» Nõukogude kohtutest jutustab selliseis õuduse lugusi, nagu olevat teda nii jubedalt piinatud, et nii suutvat ainult kommunistid.»

Tol ajal ei läkitatud anonüümkirju prügikasti, vaid neid hakati kohe Pagari tänaval arutama ja uurima. Peale Gerda enda kutsuti tunnistusi andma nii Olev Eskola, Paul Mägi, Kalju Karask kui mitmed teised kolleegid. Ükski ei suutnud uskuda, üks daam, nagu Gerda Murre on, oleks võimeline ütleva selliseid lauseid nagu kirjas mainiti. Ülekuulamise meetodid olid siiski veidi muutunud – nii ei saadud kellelki Gerda kohta ühtki paha sõna ja teatergi kirjutas talle hea iseloomustuse. Mõneks ajaks jäeti naine rahule, kuid 1963. aastal tuli lavalaudadega siiski hüvasti jätta.

Ei suutnudki teatrist lahkuda

Teatrile aga ei suutnud Gerda Murre iialgi selga pöörata. Temast sai 18 aastaks Estonia valvelaua töötaja ja telefonist. Ka selles rollis jäi naine endiselt väarikaks – istus sirgeselgselt, naeratas napilt, säilitas daamiliku rahu ja elegantsi. Vabadel hetkedel veeretask sõnatult kudumisvardaid ja aitas neid, kes tema poole pöördusid. Kudumisvarraste klõbinast saadi aru, mis tujus naine parasjagu oli, kas mõtetes ja sissepoole või rõõmus ja seltskondlik.

Vello Viisimaa, Endel Pärn, Gerda Murre, Olga Mikk-Krull
puhkehetkel

fotis

Lõuna ajal ilmus tavaliselt abikaasa Jüri ja tõi oma armsale naisele töö juurde kohvi ja võileibu. Elati Tallinnas Mulla tänaval. Vabadel päevadel sõideti koos Muuga suvilasse, kus Gerdal oli väga ilus ja korras aed, kus oli palju lilli, kuldvihmapuu, mägimänd ja pojengipõõsad.

1972. aasta jaanuaris tabas näitlejannat taas suur kaotus: tema abikaasa kukkus valvelaua ukse taga vahekoridoris kokku ja sai infarkti. Gerda Murre jäi ilma abikaasast ja ka truust sõbrast.

1973. aasta 27. septembril oli teatril kavatsus tähistada Gerda Murre 60 aasta juubelit. Sümboolselt oli etenduseks valitud taas

«Nahkhiir». Gerda ise suhtus ettevõtmisse täie tõsiduse ja vastutustundega – hakkas Jenny Siimoni juures hääletunde võtma ja Kadrioru rannas jooksmas käima. Kuid etendusepäeva hommikul võttis teade sellest, et mingit juubelietendust ei tule, Gerda näost halliks. Direktor Ants Sõber oli kutsutud keskkomiteesse ja seal oli veto peale pandud.

Kuid saal oli välja müüdud ja etenduse ärajätmine oleks osutunud suuremaks riskiks kui selle toimumine. Sellest said lõpuks asjapulgad keskkomiteeski aru. Kuid oma nipi leidsid nad siiski – etendusel lubati toimuda, aga Gerda Murre istugu saalis! Kellelgi oli ikka väga hästi meeles 1957. aasta.

Õhtuks oli Gerda Murre tagasi saanud oma daamiliku rahu ja kogu tema masendus oli hoolikalt peidetud. Estonia teatrisaalis valitses eriline elevus ning pidulikkus. Kohal oli palju Gerda Murre austajaid ja kaugeid külalisi. Siis läks teatrisaal pimedaks. Avanes saali tagumine uks ja süttinud prožektorite valguses astus piduliku muusika saatel lavale mustas sametkeebis Gerda Murre, keda saatsid meeskolleegid Endel Pärnaga eesotsas. Publik tõusis püsti ja aplodeeris maruliselt. Aplaus ei tahtnud lõppeda veel ka siis, kui armastatud näitlejanna oli istunud aukohale esimesse ritta.

Etendus möödus meeleolukalt ja soojalt teiste osatäitjatega. Kuid peale eesriide laskumist juhtus midagi ootamatut – eesriide avanes uuesti ja koos Gerda Murrega korrati «Nahkhiire» viimase vaatuse finaali. Juubilar oma esitusele hinnaalandust ei teinud. Primadonna kummardas vaimustava tänulikkusega, millele publik vastas ovatsioonide ja lõputa lillemerega.

Eesriide Gerda Murre eluvaatusele laskus 30. septembril 1981. Kümme aastat hiljem ta rehabiliteeriti.

Loe ka seda: Kuidas sai kaunist baleriinist riigireeturi naine?

Leia ka kõik teised ajalooaiste lood portaalist Postimees Naine.